

23. Записка МИД СССР в ЦК КПСС «Планы западных держав в отношении создания “зоны уменьшенной напряженности в Европе”». 18.10.1955. *Российский государственный архив новейшей истории*. Ф. 89, п. 70, д. 1, л. 2.
24. Кол Дэвис: Как инцидент с Пауэрсом отодвинул конец «холодной войны». *Российская газета*. 28.04.1995. URL: <https://rg.ru/1995/04/28/pauers.html>

УДК 327.7:061.1ЄС

Фесенко М.В.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ЄВРОПІ НА РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Доведено, що міжнародно-політична ситуація в Європі, що склалась після Другої світової війни сприяла розвитку процесів європейської інтеграції. У другій половині ХХ ст. в Західній Європі вже були в повній мірі необхідні для початку інтеграційного процесу матеріальні (економічні та географічні), цивілізаційні та політичні передумови для посилення інтеграційних процесів. Інтеграційні об'єднання, створені на Заході європейського континенту в 50-і рр. ХХ ст., перетворилися в найважливіший фактор сучасного світового розвитку. Інтеграційні процеси в Європі, що призвели до виникнення ЄС, з одного боку, є об'єктивним результатом розвитку західної цивілізації, а з іншого - відповіддю на виклики сучасності, насамперед глобалізації.

Ключові слова: інтеграція, Європа, Друга Світова Війна, ЄОВС, ЄЕС, ЄАВТ, ЄС.

Фесенко М.В. Влияние международно-политической ситуации в Европе на развитие процессов европейской интеграции.

Доказано, что международно-политическая ситуация в Европе, которая сложилась после Второй мировой войны способствовала развитию процессов европейской интеграции. Во второй половине ХХ в. в Западной Европе уже были в полной мере необходимые для начала интеграционного процесса материальные (экономические и географические), цивилизационные и политические предпосылки для усиления интеграционных процессов. Интеграционные объединения, созданные на Западе европейского континента в пятидесятых гг. ХХ в., превратились в важнейший фактор современного мирового развития. Интеграционные процессы в Европе, привели к возникновению Евросоюза, с одной стороны, являются объективным результатом развития западной цивилизации, а с другой - ответом на вызовы современности, прежде всего глобализации.

Ключевые слова: интеграция, Европа, Вторая мировая война, ЕОУС, ЕЭС, ЕАСТ, ЕС.

Fesenko M.V. The influence of international political situation in Europe on the development of European integration processes.

It is proved that the international political situation in Europe after the Second World War contributed much to the development of European integration processes. In the second half of the twentieth century in Western Europe, there were the material (economic and geographical), civilizational and political preconditions necessary for the beginning of the integration process. The integration associations created in the West of the European continent in the 1950-s have become the most important factor in contemporary world development. The integration processes in Europe that led to the emergence of the European Union, on the one hand, is an objective result of the development of Western civilization, and on the other - a response to contemporary challenges, especially globalization.

Keywords: integration, Europe, World War II, ECSC, EEC, EFTA, EU.

В кінці Другої світової війни міжнародно-політична ситуація сприяла єдності європейських країн, що розглядалася багатьма як порятунок від екстремальних форм націоналізму, які гнобили континент. Вважається, що ідея об'єднання європейських держав в Новий час вперше була чітко артикульована після Другої світової війни. Згідно поширеному переконанню в 1946 р. У. Черчилль висунув тезу про необхідність створити так звані «Сполучені штати Європи». Цей заклик знайшов певну підтримку серед глав європейських держав і в 1949 р. була заснована Рада Європи, яка успішно функціонує і до цього дня. Хоча потрібно розуміти, що ця організація абсолютно не рівноцінна за своїм змістом і призначенням тій міждержавній організації, до створення якої закликав У. Черчилль. Тому сама історія європейської інтеграції починається, за загальним визнанням, в 1951 р., тобто через 5 років після промови Черчилля і через 2 роки після створення Ради Європи. У цьому році шість європейських країн (Федеративна Республіка Німеччина, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Італія) підписали угоду про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС). Цю організацію, не дивлячись на її назву, має сенс вважати не тільки і не стільки економічною, скільки політичною. Справа в тому, що задум, з приводу якого вона створювалася стосувався запобігання нової кровопролитної війни в Європі шляхом встановлення загального контролю над ресурсами сталі та вугілля. Ці заходи стали початком багатоаспектної європейської інтеграції [1].

Процеси, що відбуваються в Європі після Другої світової війни не могли не отримати свого теоретичного осмислення з боку політологів і фахівців в області міжнародних відносин. Однією з перших теорій, яка намагалася пояснити що відбувається з інтеграцію, став неофункціоналізм. Засновником цієї теорії вважається американський політолог німецького походження Е. Хаас. У 1958 р. він публікує монографію «Об'єднання Європи: політичні,

економічні та соціальні сили 1950-1957» в якій він намагається відповісти на питання: як 6 держав Західної Європи прийшли до створення нової форми наднаціонального співробітництва? [2].

Дійсно, потрібна була наукова теорія, що пояснює регіональне співробітництво, причому не тільки в Європі, але і, наприклад, в Латинській Америці. Неофункціоналізм стверджує, що інтеграція між декількома країнами в одній сфері неминуче веде до інтеграції і в інших сферах. Таким чином, на думку неофункціоналістів, інтеграція як би переливається (або перетікає) з однієї сфери в іншу. Такий ефект був так і названий - «перелив» (spillover). Наприклад, інтеграція в області зайнятості. Людина, отримавши ліцензію на певну діяльність в одній країні, автоматично може вести таку ж діяльність і в іншій країні. Це веде до необхідності визнавати дипломи про вищу освіту в усіх країнах, пов'язаних інтеграційними зв'язками. Таким чином, інтеграція на ринку праці веде до інтеграції на ринку освіти. Базова ідея неофункціоналістів полягає в тому, що розширення сфер інтеграції є процесом, який відбувається незалежно від волі політиків. Саме життя і об'єктивні обставини змушують їх вибрати шлях інтеграції [3].

У цьому пункті неофункціоналізм дещо перетинається з теорією раціонального вибору, яка також може допомогти пояснити інтеграційні процеси. Держави та їх національні еліти вибирають шлях інтеграції, якщо плюси від інтеграції значно перевищують мінуси від відмови від інтеграції. Однак остаточний вибір залишається за національними елітами. У цьому і полягає істотна різниця між теоріями. Напевно, найголовнішим мінусом неофункціоналізму є його безапеляційність. Інтеграція представляється лінійним процесом. Однак неофункціоналісти заперечували телеологічність своєї теорії і не вважали федерацію або створення загальноєвропейської держави кінцевою метою інтеграції.

Незважаючи на передбачення неофункціоналістів, після підписання Римського договору інтеграція не продовжила розширюватися за сферами, а застопорилася. Причиною тому стало як розширення ЄС, так і економічна криза 1970-х рр. Політична практика не підтвердила райдужні надії неофункціоналістів. Виникла потреба в новій теорії інтеграції. До середини 1970-х рр. стало зрозуміло, що національні держави не прагнуть розлучитися зі своїм політичним суверенітетом, а ЄЕС (Європейська економічна спільнота) є скоріше міжурядовою організацією, ніж прообразом національної держави [3].

Згідно міжурядового підходу, європейське співробітництво є більш правильним терміном, ніж інтеграція. Акцент в дослідженні процесів інтеграції в Європі переноситься з наднаціональних структур і сфер інтеграції до інтересів національних держав. Головна мета будь-якої національної держави - захист національних інтересів. В цьому контексті жодний «перелив» не призведе до інтеграції, якщо це суперечить національним інтересам держави. Міжурядовий підхід також є раціональним. Національні уряди будуть делегувати повноваження наднаціональним інститутам, тільки якщо вигоди від делегування перевищать витрати. У випадку зі створенням ЄОВС і ЄЕС

загальні проблеми потребували загальних рішень. Державам Західної Європи необхідно було подбати про економічне зростання. Економічна інтеграція дозволила добитися хороших темпів зростання. Але не варто забувати, що, на думку прихильників міжурядового підходу, кооперація (інтеграція) всередині ЄС консервативна і прагматична [4].

Протиріччя між Францією і Німеччиною залишалися головними на континенті. Політичне й ідеологічне протистояння двох блоків посилювало доцентрові рухи в кожному з них. Західноєвропейські країни важко переживали втрату світового лідерства, втрату колоній, зростання міжнародного впливу США і СРСР і тому ще більше прагнули назустріч один одному, сподіваючись знайти силу в єдності. Практичний шлях до європейської інтеграції відкрила Декларація міністра закордонних справ Франції Шумана, який 9 травня 1950 р. звернувся до уряду ФРН з пропозицією почати нову главу у відносинах, сформувавши франко-німецьке об'єднання вугілля і сталі. Значення Декларації виходило за рамки двосторонніх відносин. Вона закликала до створення «загальної основи економічного розвитку, яка буде першим кроком до Європейської федерації», що забезпечує мир, економічне зростання і поліпшення умов життя європейського населення [5].

Економічний ефект від створення ЄОВС не змусив себе довго чекати. За кілька років виробництво сталі і вугілля в країнах-учасниках ЄОВС виросло в кілька разів. Позитивний ефект від реалізації інтеграційного проекту ЄОВС призвів національні еліти до думки про посилення ступеня інтеграції і вже в 1957 р. в Римі було підписано Договір про створення Європейської Економічної Спільноти, що передбачала скасування митних зборів, створення єдиного ринку сільськогосподарських товарів, створення Євроатому тощо. В кінці 50-х рр. ХХ ст. інтеграція посилювалася за всіма напрямки економічної політики [4].

У розробці концепції європейського будівництва велика роль ще одного відомого французького «європеїста», Ж. Монне, який стверджував: «Європа ніколи не існувала. Європа - не сума національних суверенітетів. Європу треба створити». Замість Європи, що розколює націоналізмом, концепція Монне-Шумана пропонувала створити єдину миролюбну Європу на принципах демократії, економічного добробуту, соціального консенсусу, світу і рівноправного співробітництва. Концепцію Монне-Шумана спочатку прийняли далеко не всі західноєвропейські держави. Це стосувалося насамперед Великої Британії, яка створила в 1960 р. спільно з Австрією, Данією, Норвегією, Португалією, Швейцарією і Швецією Європейську асоціацію вільної торгівлі (ЄАВТ). Проте зусиллями євроентузіастів європейська інтеграція просувалася вперед - від митного союзу до єдиного внутрішнього ринку з вільним рухом товарів, послуг, робочої сили і капіталів, а далі – до економічного і валютного союзу, переростає в політичний союз [5].

Просування до єдиної Європи супроводжувалося формуванням загальної правової бази і системи інститутів, що мають частково міждержавний, частки наднаціональний характер, яким делегуються повноваження, що є частиною

суверенних прав держав-членів. Саме це в першу чергу в найбільшій мірі відрізняє ЄС від інших існуючих інтеграційних об'єднань.

Головною метою ЄЕС було створення митного союзу. Передбачалося введення загальної аграрної і торгової політики, координацію політики в інших сферах економіки. Теоретична модель передбачала чотири етапи інтеграції: зона вільної торгівлі яка передбачала скасування митних зборів, квот та інших обмежень в торгівлі між державами-членами при збереженні їх автономії в митній та торгівельній політиці по відношенню до третіх країн. Митний союз - введення загального зовнішнього митного тарифу і перехід до єдиної торгової політики щодо третіх країн. Єдиний внутрішній (загальний) ринок Митного союзу плюс здійснення заходів, що забезпечують вільний рух послуг, капіталів і робочої сили (включаючи свободу їх професійної діяльності). Економічний і валютний союз - єдиний внутрішній ринок плюс гармонізація і координація економічної політики держав-членів на основі спільно прийнятих рішень і контролю за їх виконанням, заміна національних валют єдиною валютою і єдина валютна і грошова політика ЄС [5].

8 квітня 1965 р. в Брюсселі було підписано Договір про заснування єдиної Ради і єдиної Комісії Європейських співтовариств (Договір про злиття). Рада і Комісія ЄС разом з Європейським парламентом і Верховним судом ЄС утворили інституційну структуру спільнот. У червні 1969 р. розпочався третій раунд переговорів про вступ до Європейського співтовариства Великої Британії, Данії, Ірландії і Норвегії і з 1 січня 1973 р. «шістка» перетворилася на «дев'ятку» [5].

До цього часу, на противагу створенню ЄЕС британський уряд запропонував формування європейської зони вільної торгівлі. Після провалу переговорів про створення Велика Британія увійшла до складу альтернативного Спільного ринку Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ). Фактично це стало альтернативним варіантом інтеграції, в якому взяли участь сім держав, що не увійшли в загальну структуру ЄЕС. Однак, ЄАВТ не виправдала надій Великої Британії і так і не змогла стати гідним конкурентом європейських економічних структур, що стрімко розвиваються» [6, с. 318]. Успіх Спільного ринку і підтримка ЄЕС Сполученими Штатами змусили британський уряд переглянути політику відстороненості і усвідомити необхідність більшої політичної залученості в справі європейського континенту [7].

Таким чином, створенням ЄЕС передбачалося зняти гостроту хронічної енергетичної кризи, від якої страждали, насамперед, Франція і малі західноєвропейські держави. Європейські співтовариства були досить вузькими регіональними угрупованнями, зацікавленими у виборчому розширенні кола своїх учасників. У цьому контексті необхідно зазначити, що в ряді країн «шістки» вважали важливим залучити до участі в ЄЕС Велику Британію. Прихильники інтеграції з материковими країнами були і в Лондоні. Але більшість британських політиків вважало, що негайне входження в «шістку» підірве «імперські преференції» - систему пільгових тарифних умов в торгівлі

Британії з державами Співдружності, на частку яких доводилося в 1956 р. більш 45% її зовнішньоторговельного обороту.

Британська дипломатія, не відкидаючи ідеї тісної співпраці з континентальними державами, вважала за краще виробити власну форму співпраці з європейськими державами. У розвиток цієї лінії в 1959 р. Британія ініціювала підписання договору про створення Європейської асоціації вільної торгівлі, до якої увійшли крім неї Швеція, Норвегія, Данія, Швейцарія, Австрія і Португалія. Існували і раніше протиріччя між Британією, з одного боку, та Францією і ФРН, з іншого, вони стали проявлятися в формі суперництва двох угруповань - ЄЕС і ЄАВТ. Велика Британія не могла нав'язати країнам «шістки» свою концепцію інтеграції. Але і сама вона не бажала приймати зобов'язання по самообмеженню суверенітету. Політично створення «сильної Європи» відповідало інтересам США, хоча економічно це не цілком їм відповідало. Американська адміністрація вважала, що співпраця європейських країн в Евратомі сприятиме формуванню єдиного ядерного потенціалу Західної Європи. Таку перспективу держдепартамент США і президент Д. Ейзенхауер вважали відповідною американським інтересам в більшій мірі, ніж комісія США з ядерної енергії, керівники якої вважали поширення ядерних технологій небезпечним [8, с.137, 138].

Створення Європейського економічного співтовариства мало спростити проведення торгових операцій всередині європейського простору. Відзначимо, що Велика Британія, Ірландія, Данія і Норвегія двічі (в 1961-1963 і в 1966-1967 роках) подавали прохання про входження до складу Європейського економічного співтовариства. Однак їх прохання були фактично заблоковані діями Шарля де Голля, який вважав за необхідне накласти вето на рішення про вступ нових держав до ЄС. Ситуація змінилася лише в 1969 р., коли де Голль залишив свій пост. У цей період почалися переговори з Великою Британією, яка провела ряд змін у власному законодавстві і в 1973 р. змогла приєднатися до ЄЕС. Необхідно зауважити, що трохи раніше, в 1967 р., всі три європейських наднаціональних організації об'єдналися в нову організацію, яка отримала назву Європейського співтовариства. Тому, починаючи з цього року, країни, які приймали рішення стати учасниками Європейського економічного співтовариства також автоматично входили до складу цієї організації. Подальше поглиблення європейської інтеграції пов'язано саме з розвитком Європейських співтовариств [1].

Отже, в 1973 р. боротьба ЄАВТ і ЄЕС закінчується перемогою останньої і Велика Британія, Ірландія, і Данія входять до складу угруповання. Можна сказати, що ЄАВТ виявилось для більшості його учасників свого роду стартовим майданчиком для вступу в ЄЕС / ЄС. Варто відзначити, що розвиток франко-західнонімецьких відносин допомагав домогтися поглиблення процесу західноєвропейської інтеграції. На першій робочій зустрічі Шарля де Голля і Курта Г. Кізінгера в Парижі, в липні 1967 р. була досягнута домовленість про «взаємодію обох урядів на широкому полі європейської східної політики». У цьому ж році 1 липня здійснилося створення Європейського співтовариства

(ЄС) шляхом злиття ЄСВС, ЄЕС і Євратому. 1 липня 1968 р передчасно було завершено створення Митного союзу ЄС і митні збори, що стягувалися раніше між державами-членами, були скасовані, а також завершено формування загальної системи митних зборів на зовнішніх кордонах ЄЕС.

Договір про створення Європейського економічного співтовариства (спільного ринку) регламентував співпрацю в області економіки, науки і техніки. У ньому проголошувалося створення спільного ринку країн-учасниць, і намічалися форми зближення, уніфікації економічної політики країн-учасниць. Договір передбачав зниження в три етапи митних бар'єрів між державами-учасниками протягом 12 років (тобто до 1969 р.), а також прийняття єдиного митного тарифу і проведення єдиної торгової політики щодо третіх країн. Так реалізовувалася ідея «митного роззброєння», висунута під час конференції в Мессіні в 1955 р. Учасники «спільного ринку» поклали на себе зобов'язання добиватися усунення перешкод для переміщення між ними робочої сили, капіталів і послуг. Вони домовилися проводити спільну політику в галузі сільського господарства і транспорту, домагатися зближення економічного законодавства і сприяти стандартизації процедур вироблення і прийняття узгоджених рішень в питаннях проведення економічної політики кожної з країн-учасниць. Включення в Римський договір пунктів про узгодження економічних політик і застосування єдиних стандартів вироблення рішень мало на увазі неминучість стандартизації в перспективі як мінімум деяких політичних практик. Це в свою чергу мало на увазі розвиток політичної інтеграції.

У Західній Європі став затверджуватися новий тип взаємодії, який дозволяв через тривалу практику узгодження суперечливих економічних і політичних інтересів країн-учасниць в перспективі прийти до формування єдиної економічної політики. У розвитку економічної інтеграції у кожній з країн були свої інтереси. Так, наприклад, позиція ФРН визначалася тим, що на її частку наприкінці 1950-х рр. доводилося близько 45% виробництва і понад 44% експорту промисловості продукції «шістки». Західнонімецькі правлячі кола розглядали інтеграцію як засіб вирівнювання статусу з іншими країнами співтовариства, перш за все Францією. ФРН розраховувала стати його економічним лідером, поступившись політичною першістю Франції, на частку якої припадало лише 25% виробництва і 20% експорту промислової продукції шести країн. Інтереси Італії та інших країн ЄЕС визначалися наявністю у них тісних зв'язків або з ФРН, або з Францією. Італія при цьому розраховувала збільшити збут своєї сільськогосподарської продукції на єдиному європейському ринку. Договір про Євратом регламентував інтеграцію європейських країн в сфері мирного використання ядерної енергії, яке розглядалося усіма європейськими країнами в якості найважливішого і найперспективнішого інструменту вирішення енергетичної проблеми Західної Європи [9].

Таким чином, можна сказати завершився другий етап західноєвропейської інтеграції, початкова мета якого, передбачена Римськими

договорами в другій половині 1950-х рр. - створення спільного ринку за дванадцять років - була багато в чому досягнута. У жовтні 1970 р Європейське співтовариство прийняло «план Вернера» (по імені автора проекту, прем'єр-міністра Люксембургу), відповідно до якого, планувалося створення повного економічного і валютного союзу з єдиною валютою. Цей етап інтеграції було намічено завершити до 1980 р., але план не був реалізований. «Головну роль в цьому зіграли зовнішні фактори: відмова Вашингтона в 1971 р. від золотого паритету долара, що призвело до розладу більшості європейських валют, а також чотириразове підвищення цін на нафту через скорочення видобутку країнами-експортерами в 1973-1974 рр.» [10, с. 5].

Таким чином, міжнародно-політична ситуація в Європі, що склалось після Другої світової війни сприяла розвитку процесів європейської інтеграції. У другій половині ХХ ст. в Західній Європі склалися в повній мірі необхідні для початку інтеграційного процесу матеріальні (економічні та географічні), цивілізаційні та політичні передумови для посилення інтеграційних процесів. Інтеграційні об'єднання, створені на Заході європейського континенту в 50-і рр. ХХ ст., перетворилися в найважливіший фактор сучасного світового розвитку. Інтеграційні процеси в Європі, що призвели до виникнення Євросоюзу, з одного боку, є об'єктивним результатом розвитку західної цивілізації, а з іншого - відповіддю на виклики сучасності, насамперед глобалізації. Важливість процесів перебігу інтеграції полягає в тому, що вони об'єднують три рівня інститутів: наднаціональні інститути ЄС, держави-нації і регіональний рівень. У зв'язку з цим, вивчення досвіду ЄС може бути корисним і ефективним з точки зору останніх змін світової політики і міжнародних відносин.

Список використаних джерел і літератури:

1. Войнилов Ю.Л., Чурсина Ю.А. *Европейская интеграция и национальные государства: исследование социально-политических установок россиян*. М. : Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, 2014. 78 с.
2. Haas E.D. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950-1957*. Indiana: Notre Dame Press. 640 p.
3. Стержнёва М.В. Теории европейской интеграции. *Вестник Московского университета*. Серия 25: *Международные отношения и мировая политика*. 2009. № 1. С. 28-45.
4. Гиниятов Ф.М. Теории европейской интеграции и текущий кризис Европейского Союза. *Вестник экономики, права и социологии*. 2015. № 2. С.116-118.
5. Никонов В.А. Куда идет Европа? *Стратегия России*. № 10, 2012. URL: http://www.spa.msu.ru/uploads/files/publikazii/___nikonov_kuda_idet_evropa.pdf

6. Валуев А.В. Великобритания на пути в единую Европу: от Черчилля до Блэра. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2009. № 117. С. 315-322.
7. Economist. 1960. Dec. 31. P. 1363.
8. Богатуров А.Д., Аверков В.В. *История международных отношений. 1945-2008: Учеб. пособие*. М. : Аспект Пресс, 2010. 520 с. URL: http://www.hist.asu.ru/faculty/cafedrs/library/lib_50.pdf
9. *Системная история международных отношений. События и документы 1918-2003*. В четырех томах. Т. 3: 1945-2003 гг. Под ред. А.Д. Богатурова. М., Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2003, 720 с.
10. Никонов В.А. Европейская интеграция и движение к единой Европе. Государственное управление. *Электронный вестник*. Апрель 2015. Вып. № 49.

УДК 327.7:061

Митрофанова О. О.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПОЗИЦІЇ ПРОВІДНИХ ДЕРЖАВ ЗАХІДНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ КІНЦЯ 1940-Х – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1950-Х РР.

Досліджено формування зовнішньополітичних стратегій провідних держав Західної та Східної Європи кінця 1940-х – першої половини 1950-х рр. Виявлено, що зовнішньополітичні позиції провідних держав Західної Європи попри належність до Західного табору мали певні відмінності, що зумовили їхню подальшу стратегію під час перебігу «холодної війни». Зроблено висновок, що попри становлення біполярної системи, Югославія прагнула віднайти свій особливий шлях. Оригінальність позиції країни в значній мірі визначалася непересічним характером Й.Б. Тіто.

Ключові слова: «холодна війна», СРСР, Італія, Югославія, НАТО, Варшавський договір.

Митрофанова О.А. Внешнеполитические позиции ведущих государств Западной и Восточной Европы конца 1940-х - первой половины 1950-х гг.

Исследовано формирование внешнеполитических стратегий ведущих государств Западной и Восточной Европы конца 1940-х - первой половины 1950-х гг. Выявлено, что внешнеполитические позиции ведущих государств Западной Европы, несмотря на принадлежность к Западному лагерю, имели определенные различия, которые обусловили их стратегию во время «холодной войны». Сделан вывод, что несмотря на становление биполярной системы, Югославия стремилась найти свой собственный путь. Особое